

Recenzijos, apžvalgos

Knyga apie privačią monetų kolekciją

Rec.: Stanislovas Sajauskas. Domininko Kaubrio lietuviškų pinigų kolekcija.
Kaunas, 2010, p. 1–462.

Neseniai iš spaudos išėjo skoningai apipavidalinta prof. Stanislovo Sajausko knyga apie Domininko Kaubrio lietuviškų pinigų kolekciją. Tai pirmas atvejis lietuviškoje numizmatinėje spaudoje, kai skelbiamas privačios kolekcijos katalogas. Iš karto kyla klausimas, kodėl publikuojamas privatus rinkinys, nors Lietuvos muziejų fonduose yra tūkstančiai neskelbtų monetų?

Atsakymas gana paprastas. D. Kaubrys per ilgą savo gyvenimą sukaupe tokių lietuviškų pinigų rinkinį, kokio gali pavydėti ir turtingiausi muziejai. Šio rinkinio paskelbimas padeda ir eiliniam skaitytojui, ir numizmatui geriau pažinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės monetų kaldinimo istoriją, taip pat nepriklausomos Lietuvos Respublikos pinigus.

Kaip buvo sukauptas šis nepaprastas pinigų rinkinys, paaiškėja iš S. Sajausko knygos įvadinės dalies. Joje apie save ir savo kolekciją trumpai pasakoja ir D. Kaubrys (p. 9). D. Kaubrys, gimęs 1915 m. sausio 14 d. Plungės valsčiaus Mišėnų kaime, monetų kolekcionavimu susidomėjo dar paauglystėje, suradęs senovinę monetą su Vyčiu ir gavęs iš savo tėvo sauja įvairių kraštų monetų. Vėliau jis įsigijo ir monetų katalogų. Jie padėjo monetas geriau sisteminti. Monetas pradėtos rinkti pagal tipus ir legendų atmainas. Taip po truputį per keliasdešimt metų buvo sukaupta senųjų lietuviškų monetų kolekcija, kuri, anot S. Sajausko, yra trečioji pagal pilnumą ir didžiausia pasaulyje privati kolekcija. Šiuo metu visa D. Kaubrio kolekcija yra saugoma Druskininkuose, jo Numizmatikos kabinete.

Šis rinkinys buvo panaudotas S. Sajauskui ir D. Kaubriui skelbiant patį stambiausią darbą apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pinigus¹. Tai

buvo kolekcininko ir mokslininko vaisingo darbo rezultatas.

Aptariamoji S. Sajausko knyga visų pirma yra D. Kaubrio nuopelnų Lietuvos numizmatikos mokslui pagerbimas. Pati knygos struktūra yra gana paprasta. Po įvadinės dalies (informacijos apie D. Kaubrį, jo gyvenimo kelią, numizmatikos kabinetą) aptarta katalogo struktūra.

Pačiame kataloge yra 11 sidabrinių piniginių lydiniių ir 1189 Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės monetos. Knygos autorius trumpai supažindina skaitytoją su Lietuvos teritorijoje naudotais piniginiiais lydiniais (p. 23) ir monetomis (p. 28–29), nurodo ir pagrindinę literatūrą. Kataloge pateiktos kolekcijoje esančių lydiniių nuotraukos, matmenys, masės duomenys. Visi piniginiai lydiniai vadinami kapomis.

Monetų iliustracijose yra averso ir reverso atvaizdai, pateikiamos legendos, jas skiriantys ženklai ir, kas labai svarbu, – monetų retumo laipsnis pagal dešimtbalę vertinimo skalę. Monetų skyriaus gale pateikiama ir papildomos informacijos apie monetas – geometrinis matmuo (skersmuo), masė, monetas numeris minėtame S. Sajausko ir D. Kaubrio kataloge (žr. 1 išnašą).

Pasidairykime po katalogą, tikriau, po D. Kaubrio kolekciją. Joje yra visų tipų lietuviškų lydiniių, jų dalių. Vieni rečiausių – trikampio pjūvio lydinys ir tokio lydinio pusė (katalogo Nr. 6, 7). Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės monetų kataloge yra vasalinė Vladimiro Algirdaičio moneta (Nr. 15), reta Jogailos moneta (dvigubas kryžius / slibinas, Nr. 16), labai reta moneta, kurios vienoje pusėje yra erelis, kitoje – žvėris (Nr. 30). Pastarąją monetą knygos autorius skiria Skirgailai. Gana daug retenybių ir tarp vėlyvesnių Lietuvos valdovų monetų. Tai kai kurie Žygimanto Senojo pusgrašiai ir grašiai, Žygimanto Augusto obolai, pusgrašiai, dvigrašis, satyriniai trigrašiai, 1562 m.

¹ Sajauskas S., Kaubrys D., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės numizmatika. Vilnius, 1993; II d. – Kaunas, 2006.

šešiagrašis, Stepono Batoro 1581 m. grašis, kai kurie trigrašiai, pusantrakai, šešiagrašiai, kai kurie Zigman-
to III Vazos grašiai, pusantrakai, trigrašiai, Jono Kazi-
miero pusantrokas, ortai, Augusto II šešiagrašis. Rei-
kia pažymėti, kad kai kurių retų monetų gali pavydėti
net patys didžiausi Lietuvos muziejai, be to, kataloge
pateikta labai daug įvairių lietuviškų monetų atmainų.

Toliau kataloge skelbiamos okupuotos Lietuvos mo-
netos (ostrublių kapeikos ir kt.), 1918–1940 m. Lietuvos
Respublikos monetos, dabartinės Lietuvos Respublikos
apyvartinės ir proginės monetos. Iš pastarųjų galima pa-
minėti retą bandomąjį 1990 m. centą ir 1994 m. 50 Lt
monetą, skirtą Lilehamerio olimpinėms žaidynėms.

Įdomus popierinių pinigų skyrius. Jame publikuo-
jami 1794 m. sukilimo pinigai, ostrubliai ir ostmarkės
(auksinai), Klaipėdos krašto „notgeldai“ ir kt. Gana
didelį popierinių pinigų skyrių sudaro Lietuvos ban-
ko banknotai, išleisti iki Antrojo pasaulinio karo, ir
dabartinės Lietuvos Respublikos popieriniai pinigai.
Taigi skaitytojas gali susipažinti su visa lietuviškų
banknotų kolekcija.

Kalbant apie S. Sajausko knygos teigiamas ypaty-
bes, pirmiausia reikia pažymėti gana gerą poligrafinę
kokybę bei meninį apipavidalinimą. Monetų nuotrau-
kos (padidintos) gana ryškios, jose matyti įvairios smul-
kios detalės. Kaip minėta, ši knyga leidžia skaitytojui
neblogai susipažinti su Lietuvos Didžiosios Kunigaikš-
tystės monetomis. Didelis knygos pranašumas – ir išsa-
mi XX a. lietuviškų pinigų publikacija. Be abejo, knyga
sudomins ne tik kolekcininkus, bet ir muziejų darbuoto-
jus, kraštotyrininkus, istorijos specialybių studentus.

Ši knyga – dar viena graži „plyta“ į lietuviškos nu-
mizmatikos „mūrą“. Manychiau, kad knyga turi didelę
išliekamąją vertę. Nors esminių pastabų dėl šio leidi-
nio neturiu, vis dėlto noriu atkreipti autoriaus dėmesį
į kai kuriuos dalykus. Pirmiausia į autoriaus abejones
dėl kai kurių pirmųjų lietuviškų monetų datavimo.
P. 30 (katalogo Nr. 12–14) „PEČAT“ tipo monetos
skiriamos Algirdui, Jogailai-Vladislovui, p. 269 jos

skiriamos tik Algirdui. Todėl lieka nevisai aiški au-
toriaus nuomonė, kas kaldino šio tipo monetas – Al-
girdas kartu su Jogaila ar tik Algirdas? Ankstesniuose
S. Sajausko darbuose šis monetų tipas daugiausia
buvo skiriamas Algirdui². Žinoma, čia grįžtama prie
vieno svarbiausių lietuviškos numizmatikos ginčo
objektų – ar buvo lietuviškos monetos kaldintos dar
pagoniškoje Lietuvoje, t. y. dar didžiojo kunigaikščio
Algirdo laikais. Įterpdamas savo „trigrašį“ į šią disku-
siją, noriu atkreipti dėmesį į vieną archeologinį radinį.
2006 m. archeologas Vyktintas Vaitkevičius Bajorų ka-
pinynė, Elektrėnų sav., degintiniame kape Nr. 7 surado
„PEČAT“ tipo monetą³. Publikacijos autoriai ją pri-
skyrė Vytauto Didžiojo valdymo laikotarpiui. Vargu ar
Vytauto laikų krikščioniškoje Lietuvoje mirusieji dar
buvo deginami. Manychiau, kad Bajorų degintinio kapo
moneta galėjo būti įmesta į jį dar paskutinio pagoniš-
kosios Lietuvos valdovo Algirdo laikais.

Ir dar viena pastaba. P. 381 autorius rašo, kad „lie-
tuviškų litų – banknotų ir monetų gyvavimas pasibai-
gė 1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus,
vėliau aneksavus Lietuvą“. Ne visai taip. 1940 m.
gruodžio 23 d. LTSR Liaudies komisarų tarybos nuta-
rimu Lietuvoje šalia lito į apyvartą buvo įvestas rublis.
O galutinai litas buvo išimtas iš apyvartos tik 1941 m.
kovo 25 d. Taigi litas po okupacijos buvo apyvartoje
dar beveik metus ir „numarintas“ palengva.

Baigdamas šio įdomaus, vertingo numizmatikos
darbo recenziją, linkiu autoriui prof. S. Sajauskui to-
lesnės sėkmės jo pasirinktuose tyrinėjimų baruose.

Mykolas Michelbertas

² Sajauskas S., Kaubrys D., Lietuvos Didžiosios
Kunigaikštystės numizmatika. Vilnius, 1993, p. 38–39; II d.,
Kaunas, p. 29–30.

³ Grinkevičiūtė A., Vaitkevičius V., Bajorų kapinynas.
In: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2006 metais*. Vil-
nius, 2007, p. 148.